

УДК 398.838+801.82

Н. В. Бобровницька

ЛІРИЧНІ ПІСНІ ПРО КОХАННЯ ТА СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ: СПЕЦИФІКА ВІРШУВАННЯ

У статті порушується проблема специфіки народного віршування в ліричних піснях про кохання та родинне життя. Наведено основні праці дослідників із цього питання. Охарактеризовано теми, мотиви, зміст пісень. Проаналізовано особливості ритміки, рими, строфіки та фоніки пісень цього жанру.

Ключові слова: ліричні пісні про кохання та сімейне життя, зміст та форма пісень, народне віршування, ритмічна структура, рима, строфіка, фоніка.

Стаття посвячена проблемі специфіки народного стихосложения в лирических песнях о любви и семейной жизни. Указаны основные работы исследователей по этому вопросу. Охарактеризованы темы, мотивы, содержание песен. Проанализированы особенности ритмики, рифмы, строфики и фоники песен этого жанра.

Ключевые слова: лирические песни о любви и семейной жизни, содержание и форма песен, народное стихосложение, ритмическая структура, рифма, строфика, фоника.

The problem of functioning peculiarity of folk poetry verbal component in the lyric songs about love and family life is studied in the article. Principal works concerning this question are mentioned. Themes, motifs, contents of the songs are described. The peculiarities of rhythmic, rhyme, versification and phonics of this genre songs are analysed. The work is useful for specialists in folklore, literature studying and the fancy of folk poetry.

Keywords: lyrical songs about love and family life, the contents and form of songs, folk poetry, rhythmic structure, rhyme, versification, phonics.

Від народження до останньої миті життя українців супроводжують пісні. Здається, немає у нашому житті з усіма його

змінами жодного важливого моменту, до якого не можна було б підібрати наче спеціально для цього складеної пісні.

Працю наших предків, а подекуди в сільській місцевості і сучасників, завжди супроводжували календарно-обрядові пісні, а певні події у сімейному житті – родинно-обрядові. Але маємо у скарбниці українського народу велику кількість пісень, присвячених особистим переживанням, емоціям, почуттям, певним родинно-побутовим моментам, складному життю чи випробуванням. Саме вони складають масив ліричних пісень.

Специфіку українських народних пісень – їх зміст, тематику, образи, поетику – фольклористи ХХ–ХХІ ст. більш-менш висвітлили. Одним із найменш розглянутих аспектів, пов'язаних із ними, є особливості віршування.

Питання народного віршування в ліричних піснях про кохання та сімейне життя цікавило багатьох як українських, так і інших слов'янських дослідників ХІХ–ХХІ ст. Звертаємо увагу лише на ті праці, що стосуються безпосередньо версифікації та змісту пісень про кохання і сімейно-побутових творів.

Одним з перших, хто приділив особливу увагу поетиці народної пісні, зокрема особливостям версифікації, у ХІХ ст. був М. Максимович. Окремого дослідження з цієї теми у автора немає. Проте його погляди на проблему мають місце у передмовах до збірок народних пісень, виданих ним. Пісні, що ми їх розглядаємо, фольклорист називав «ніжними». М. Максимович порівнював окремі особливості віршової форми (риму, фоніку) українських творів із польськими та російськими піснями. Також учений звертав увагу на зв'язок форми та різних її складників зі змістом.

Ф. Колесса у працях «Українська усна словесність» та «Ритміка» також звертався до характеристики змісту та формальних складників пісень про кохання та сімейний побут, визначав основні їхні теми, мотиви та ритмічний малюнок.

А. Іваницький у підручнику «Український музичний фольклор» розглядає кожен із жанрів фольклору в такій послідовності: зародження, зміст (основна тематика), місце в житті народу, музичні особливості, серед яких найчастіше є відомості і щодо особливостей ритміки.

У праці Л. Єфремової «Частотний каталог українського пісенного фольклору у 3-х частинах» аналізуються ритмічні особливості пісень, але лише у зв'язку з їх музичними характеристиками. Третя частина каталогу містить дванадцять основних покажчиків, за якими можна ідентифікувати записи української народнопісенної творчості. Необхідними для нашого дослідження є покажчики будови поетичних строф та віршової ритміки. У збірці «Народні пісні Житомирщини (з колекцій збирачів фольклору)», укладачкою якої є Л. Єфремова, у вступних статтях до кожного жанру принагідно наводяться складочислові особливості поетичних строф (специфіка їх віршової ритміки) та строфічної будови.

Л. Копаниця присвятила монографію «Поетичний текст в усній і книжній традиції: питання поезики та художньої семантики» докладному вивченню змісту ліричних пісень про кохання. Авторка розкриває сучасні погляди на вивчення пісенного фольклору як синкретичного явища, аналізує проблему міфу та ритуалу як певних типів свідомості та невід'ємних кодів культури, розглядає архетипні мотиви в українській пісні про кохання. Дослідниця визначає сутність жанру та критерії класифікації ліричної пісні про кохання, її структуру, функції та логіку (а саме можливості структурального пояснення тексту, генетичні витоки фольклорної поезики, фольклорні інтерпретації образу-стереотипу), з'ясовує механізми варіювання та імпровізації в усному пісенному творі.

Спираючись на праці учених, ми проаналізуємо специфіку змісту та форми, зокрема її вербальних структур, у ліричних піснях про кохання та сімейне життя. Основне наше

завдання – з'ясувати особливості їхньої ритміки, рими, строфіки та фоніки.

Звісно, календарно- та родинно-обрядові пісні також належать до ліричного роду, але все ж спочатку вони виконували іншу функцію – були своєрідними заклиральними формулами, тому і мають більш консервативну форму, в яку вкладається їхній зміст. Ще одним фактором, що відрізняє календарно-обрядові пісні від родинно-побутової лірики, є більш розвинена поетика.

Про любовну лірику як про наймолодшу, більш розвинену з поетичного погляду писав Ф. Колесса: «Любовна лірика вже в записах XVII–XVIII ст., багато заступлена, сильно індивідуалізована й витончена, підноситься до вислову особистих інтимних (сердечних) почувань та вказує на той довженний віковий шлях еволюції (зросту й розвитку), який українська народна поезія перейшла від синкретизму обрядової хорової гри, що була висловом колективних почувань і настроїв, до монодичної (одноголосної) пісні з тонким відтінюванням психічних (душевних) настроїв одиниці» [5, с. 65–69].

Такої ж думки дотримується сучасна дослідниця Л. Копаниця. У своїй монографії «Поетичний текст в усній і книжній традиції: питання поетики та художньої семантики» вона вказує на таку закономірність: чим давніший жанр, тим простіша його поетика [7, с. 133]. Ще однією рисою пісень про кохання, яка відрізняє їх від обрядової лірики, фольклористка вважає принципovu відкритість і незавершеність їхніх текстів та сюжетів. Звісно, існує певний набір пісенних зачинів, які вільно приєднуються до різних сюжетів, проте чимало таких пісень, де фінал логічно протиставляється розгорненому сюжету [7, с. 129].

На думку А. Іваницького, ліричні пісні – один із найскладніших для систематизації та класифікації розділ фольклору. До них не може бути застосовано якогось єдиного критерію. Тому, як вважає учений, використовується комплекс взаємо-

доповнюючих показників: соціальний стан виконавців, їх побутовий уклад, вікові категорії та стать співаків, спосіб зображення дійсності й тематика [3, с. 156].

Більшість учених поділяє лірику за суспільно-побутовими критеріями на пісні громадського та особистого звучання. І, таким чином, маємо два великих розряди: соціально-побутові та побутові пісні.

Ще складнішою є класифікація побутової лірики. Окремі дослідники зараховують до неї лише ті пісні, в яких зображено події власне родинного життя. У піснях цього циклу переважає характер особистої лірики. Звісно, вони тісно переплітаються з обставинами хліборобського життя, що разом дає повний і точний образ селянського побуту. Варто зазначити, що зображують вони це життя також із гумористичного й сатиричного боку.

У піснях про кохання та родинний побут окреслюється тематика, притаманна двом різним за віком та сімейним станом категоріям співаків. Кохання у його інтимно-радісних і драматичних проявах найбільше цікавить неодружену молодь, зокрема дівчат, а родинні стосунки з усіма їхніми складнощами глибше зачіпають інтереси та художню уяву людей середнього покоління, передусім його жіночу половину. Звісно, цей поділ не є абсолютним, адже у житті пісні можуть вільно переходити від однієї вікової категорії співаків до іншої.

Щодо структури, музичних і виконавських особливостей пісень про кохання та про родинний побут А. Іваницький слушно зауважує, що їх розрізняють лише за змістом. Тому вони, на думку дослідника, входять до кола спеціальної уваги словесної фольклористики, де можлива їх глибока характеристика з погляду поетики і змісту [3, с. 192]. Далі учений вказує на риси, властиві пісням про кохання та родинний побут: поглиблений ліризм; єдність інтимного і побутового, що дає підстави класифікувати їх як лірично-побутові; ці пісні – провідна частина лі-

тературного репертуару народних співаків; вони – актив сучасної пісенності; як і кожне живе явище, вони еволюціонують у нинішньому співочому побуті [3, с. 192].

Головне, чим пісні про кохання відрізняються від пісень про родинний побут, – це зміст. Він настільки різноманітний, як самі обставини зародження почуттів і стосунки закоханих. Л. Копаниця, з'ясовуючи поетичний арсенал любовної лірики, вказує на таку тематику: залицання, зустрічі, побачення, любові і злагода закоханих, суперечки і сварки між ними, привертання, чарування та отруєння парубка, суперництво, ревності, перелюбство, зрада у любовних стосунках, від'їзд милого, розлука, втрата милого (милої) та нові зустрічі, різноманітні перешкоди [з боку батьків, сусідів, заздрісних людей. – Н. Б.], непорозуміння між коханими, примирення, дорікання, мотиви матеріальної та вікової нерівності, конфлікти з батьками [7, с. 123].

Зрозуміло, що кожен із цих мотивів може реалізовуватися у великій кількості варіантів. Щодо цього Л. Копаниця знову ж таки зауважує, що в ліриці тема може бути стабільною лише у найзагальніших конфігураціях. Зміст традиційної ліричної пісні про кохання може бути надзвичайно різноманітним, може варіювати і комбінувати масу поетичних мотивів, які кожного разу народжують нову пісню [7, с. 124–125]. І кожен записувач та укладач збірок може розміщувати їх у такому порядку, який, на його думку, є найбільш логічним. Наприклад, у збірці «Пісні Явдохи Зуїхи» лірика кохання (за винятком жартівливих пісень) згрупована так: зародження почуттів, взаємна любов, думки про одруження; батьки на перешкоді закоханих; вороги-розлучники; розлука; підмова і зрада; нещасливе кохання. Зазвичай, формулювання тематичних рубрик підказує наявний матеріал.

Пісні про родинний побут за змістом оповідальні й монологічні. Така монологічно-оповідальна композиція, на думку

А. Іваницького, має пояснення: центральним образом більшості аналізованих пісень є жінка, а основною художньою метою – зображення її долі. Набагато менше місця займають у піснях інші персонажі й теми: сирітство; чоловік-удівець; життєво-філософські роздуми (сєнс і швидкоплинність життя – як у відомій піснї «Ой з-за гори кам'яної голуби літають») [3, с. 194].

С. Росовецький стверджує, що за архітектонікою лірична пісня може бути монологом, діалогом, а також ліричною оповіддю, що перебивається тим чи іншим різновидом мовлення; пісня може складатися з однієї такої оповіді [14, с. 488].

За нашими спостереженнями, найбільша кількість пісень має форму короткої ліричної оповіді з діалогом, трохи менше пісень з будовою лише у формі діалогу чи монологу, і найменше – у формі оповіді. Як монологи найчастіше побудовані любовні пісні, у яких головний герой чи героїня скаржаться на свою самотність, чекає зустрічі з коханою (коханим); серед сімейно-побутових – це ті, де виливається туга за рідним домом, родиною, йдеться про життя самотніх удовиць чи вдівців, сиріт тощо. На нашу думку, найчастіше форма оповіді й діалогу вживається у піснях про кохання, де зображуються взаємні почуття, які висловлюють кохані при зустрічі, або у розмові з батьками, які перешкоджають їм.

У виданні «Пісні Явдохи Зуїхи» пісні про родинний побут поділено так: любов і злагода в сім'ї; жаль за батьківським домом, лиха свекруха; життя з нелюбом; лихий чоловік, п'яниця; подружня зрада; сирітство, вдівство, мати.

Із тематики видно, що зміст побутових пісень переважно відображав негативні сторони життя старої патріархальної родини. Побутування цих творів підтверджується нашим записом «Ой дівчата ви мої», у якому лірична героїня застерігає молодих осіб рано виходити заміж:

Ой дівчата ви мої,
Не йдіть заміж молоді,
Бо я вийшла молода, (2 р.)
Тепер я знаю, яка біда. (2 р.)

Вона розповідає про свою лиху долю, щоденну роботу, чоловіка-п'яницю і доходить висновку:

Ой Боже, Боже, Боже мій,
Який нещасний заміж мій.

*(Зап. Бобровницька Н. 2015 р. у м. Житомирі
від Козир Ганни Омелянівни, 1931 р. н.,
яка вивчила цю пісню у с. Посягва
Гощанського р-ну Рівненської обл.,
де народилася та провела дитинство і юність)*

У піснях про кохання, як і в інших жанрах народних пісень, спостерігається певна схематичність і стилізація у трактуванні тем і мотивів, типізація осіб і ситуацій, про що писав Ф. Колесса, цитуючи Яна Ст. Бистроня: милий і мила переважно не мають індивідуальних рис, це наче збірні типи, наділені постійними ознаками; те саме можна сказати про цілу низку осіб, що допомагають або стають на заваді закоханим: мати (рідше батько), сестра, розлучниця, вороги, посланці, «люди» або «сусіди», що дають вислів громадській думці, – це все стилізовані постаті, що мають згори означені ролі в любовній драмі [6, с. 101].

Усі ці образи та ситуації народна пісня оформлює у своєрідні «постійні формули». У них вкладається і вся поетична фразеологія, різні види паралелізму й символіки, художні тропи (епітети, метафори, порівняння, антитези). Така традиційна образна мова пісень не залишає багато місця для індивідуальних висловів почуттів, таких як: безпосередність, щирість, простоту, а також ніжність.

Ф. Колесса слушно зауважував, що в українських любовних піснях жінка виступає далеко не в такій безвольній ролі, не

в такому принизливому становищі, як, наприклад, у московських піснях [6, с. 102]. Вона вимагає поваги нарівні з чоловіком; дівчина зберігає свою волю і супроти батьків, і супроти коханця, незважаючи навіть на неприхильне становище «людей», сусідів і ворогів. Крім того, українська лірика про кохання має високий моральний рівень, вимагаючи вірності, чистої любові та збереження жіночої гідності.

Українські пісні про кохання частіше виконуються дівчатами й жінками, адже й оспівують вони, як правило, почуття жіноцтва, хоча існують і чоловічі та парубоцькі пісні цього жанру («І туди гора, і сюди гора», «Місяць на небі, зіроньки сяють»).

Родинно-побутові пісні найчастіше належать жінкам. Серед них на перше місце виступають твори про нещасливе подружжя й «жіночу неволю», багатство і красу яких висвітлив І. Франко у розвідці «Жіноча неволя в руських піснях народних». З-поміж них зустрічаємо такі основні мотиви: незавидне становище невістки у сім'ї чоловіка; лиха свекруха; донька жаліється матері; чоловік-нелюб, п'яниця; через його побой жінка втікає через вікно з малою дитиною; вона нарікає на змарноване життя; вмираючи, вона передбачає, що чоловік буде нещасний з іншою, буде її будити з гробу до заплаканої дитини [18, с. 210–253].

Проте є значна кількість пісень про недобру жінку, яка не шанує свого чоловіка, п'є горілку, не дбає про оселю та дітей, коверзує, а подекуди і зраджує його з коханцем [12, с. 196–215]. Також у цих піснях оспівується гірке життя вдівця з малими дітьми, що розходяться поміж людьми за хлібом; бідкування вдовиці; горювання сирітки біля злої мачухи. Це велике коло замикають пісні про смерть і заповіт жінки, що вмирає і ще за життя роздаровує своє добро людям, щоб її гарно поховали та ще й оплакали [12, с. 256–329].

Загальновідомо, що поетичний текст пісень завжди розвивається у поєднанні зі співом, а часто з музичним супрово-

дом і танцями. Це важлива особливість історичного розвитку пісенної лірики. Л. Копаниця, присвячуючи свою працю «Поетичний текст в усній і книжній традиції: питання поетики і художньої семантики» більше змістовому компоненту ліричної пісні, її символіці, все ж підкреслила, що поетичний фольклор не можна вивчати з відривом від музики, адже текст і наспів – одноцільність. Складаються вони одночасно, народження словесного і музичного образів відбувається паралельно. У ліричній пісні музичний образ завжди індивідуалізований відповідно до загального художнього змісту саме цього твору, він не може бути відірваний від словесного тексту і ключових образів [7, с. 120].

У підручнику «Український фольклор у теоретичному висвітленні» С. Росовецький стверджує, що словесний текст традиційної ліричної пісні організовано у формі складочисельного вірша [14, с. 487]. Спираючись на статистичні спостереження Р. Омеляшка, зроблені на матеріалі «понад 5 тисяч пісень з різних територій», С. Росовецький наголошує, що найбільш поширеним серед цих пісень є коломийковий 14-складовий вірш (4+4+6), тексти з яким «складають у середньому 27–30 %, тоді як інші розміри, поширені в українському фольклорі, становлять приблизно: (4+4) – 14,3 %, (6+6) – 12,5 %, (4+3) – 6,6 %, (4+6) – 4,2 %, кожен з решти розмірів не перевищує 4 %» [14, с. 487]. У підручнику «Українська народна поетична творчість. Том 1» (1958) виділено навіть окремих параграфів «Ритміка ліричних пісень», у якому вказано на найстаріші строфи, поширені у ліричних піснях, із 7-ми, 8-ми, 12-ти і 15-ти складовими віршами: 2 (4+3), 2 (4+4) з повторенням першого або другого вірша, 2 (5+5+5), 2 (4+4+4+3). Також констатовано факт, що в записах XVII–XVIII ст. зустрічаються різні зразки строфи, складеної з двох неоднакових віршів, наприклад, дво- і три-сегментного: (4+4), (4+4+4), (5+5), (4+4+6), (6+6), (4+4+6) [15, с. 657–658]. Цю ж інформацію продубльовано у підручнику

«Українська народна поетична творчість» (1965) за редакцією М. Рильського.

Л. Єфремова у «Частотному каталозі українського фольклору. Том 3» вказує на такі найпоширеніші віршові розміри ліричних пісень про кохання – 4+4+6, 4+4+7, 6+6, а також родинно-побутової лірики – 5+7 [2, с. 205–206].

За нашими спостереженнями, спектр ритмічних розмірів справді дуже широкий: від восьми- до п'ятнадцятискладника з різною будовою. В основному в одній пісні – один розмір, подекуди поєднуються два, що підтверджується і сучасними записами, наприклад, у пісні про кохання «Тече річка невеличка з вишневого саду»:

Тече річка невеличка з вишневого саду, (4+4+6)
Кличе козак дівчиноньку собі на пораду (4+4+6).

Тут наявний один розмір, коломийковий вірш, що витриманий від початку до кінця.

В інших піснях, записаних нами нещодавно, бачимо поєднання двох розмірів, як-от у творі «І туди гора, і сюди гора» – 10-складовий та 14-складовий розміри будови (5+5) + (4+4+6); «На Україні я родилась» – 9- та 8-складові вірші (5+4) + (5+3). Це свідчить про більш пізнє виникнення таких пісень та про вплив на них літературного віршування.

Зустрічаються серед пісень цього жанру і такі, де розмір є різним майже в кожній строфі, наприклад, у пісні «Ой учора орав» (зі збірки «Пісні рідного села», укладач А. Путь) віршовий розмір змінюється з десяти-, одинадцяти- на дванадцятискладник або у зворотньому напрямку. За змістом пісня має гумористичний відтінок. А для жартівливо-сатиричної лірики характерна швидка зміна розміру та рваний ритм. Для дотримання того чи іншого розміру найчастіше вживається зменшено-пестлива лексика, а також стягнені чи нестягнені форми прикметників.

На ритмічний малюнок пісень цього жанру значний вплив має використання різноманітних вигуків «ой», «гой» (які загалом притаманні народнопісенній творчості), а також зменшено-пестливої лексики, повних нестягнених форм прикметників тощо. Проте необхідно зауважити, що їхня змістова функція тут дещо відрізняється від такого ж широкого розповсюдження, припустимо, у колядках та щедрівках. У піснях зимового календарного циклу вказані мовні засоби мають на меті возвеличити оспіваних персонажів, а в піснях про кохання вони служать для зображення краси закоханих, сили їхніх почуттів, ніжності, яка і виливається у поетичну форму.

Традиційній ліричній пісні притаманна також строфічність. Строфа чітко вирізняється у співі та складається з кількох рядків (від двох до восьми), пов'язаних між собою римою. На строфічну будову впливає повтор тих чи інших рядків однієї строфи. На таку їхню особливість вказував ще Ф. Колесса, підкреслюючи, що надзвичайна різноманітність будови виробилася через повторення поодиноких частин строфи, віршів, окремих пісенних колін та приспівки (рефрену) на початку, всередині й наприкінці вірша чи строфи [4, с. 80–111]. Найчастіше тут зустрічаються чотирирядкові строфи («Коло млина ясенина», «На улиці скрипка грає», «Ой вийся, хмелю», «Де я не ходила», «Ой не шуми, луже, дуже»). Часто вживаються дворядкові строфи, які завдяки повтору рядків перетворюються на трирядкові («Да й хмарка наступає», «Беру воду та з переброду», «Журба за журбою, туга за тугою», «Ой високо, високо»). Найпоширеніша рима – жіноча; чоловіча зустрічається спонтанно й частіше в оточенні жіночих. Дактилічна рима, за висловом С. Росовецького, «узагалі екзотична для української народної поезії, може підкреслювати семантичний центр твору» [14, с. 487]. Рими в цих піснях переважно дієслівно-іменникові, точні. Римування зазвичай перехресне

типу *абвб гдед* або *абвбвб* і т. д. («Ой ти, дівчино», «Зозуля кувала», «В кінці греблі шумлять верби», «Ой одну люблю, другу люблю», «Ой вийду я за ворота», «Дівчино моя» та інші). Хоча є пісні із суміжним («Попід мостом трава росла», «Їхав козак дорогою», «Ой вийду я на вулицю, гукну») або потрійним («Чого, соловей, не рано встаєш») римуванням, зустрічаються й такі, де змінюється кілька типів. У пісні «Журба ж мене сушить» тип римування не є чистим, він змінюється з перехресного на всеохоплююче або суміжне.

Є також пісні, у яких через відсутність кінцевої рими тип римування практично неможливо визначити, як-от «Зайшло сонце, зайшло ясне»:

Зайшло сонце, зайшло ясне
За сад-виноград...

Цілуйтеся, милуйтеся
Цей останній раз

[11, с. 67],

але в цій пісні присутня внутрішня рима (яку ми тут і далі виділяємо курсивом). Приклади внутрішньої рими у піснях про кохання та родинно-побутових творах знаходимо і в сучасних записах (*розійшлися-зійшлися*, *чарівниця чарів* дала, *ворожка заворожила*, *замести-принести*, *миленький п'яньенький*). Виникає така рима, як правило, знову ж таки за рахунок повторів або вживання спільнокоренових слів усередині рядка чи наприкінці одного рядка і на початку іншого.

Ще М. Максимович вказував на такі спільні риси українських «ніжних» пісень (про кохання) та польських, як часта рима або принаймні співзвуччя, дзвінкі звуки та вживання пестливих слів. Від цього, на думку вченого, залежить ніжність і гармонія, якими вони стоять вище від російських пісень [8, с. 445]. І справді, в українській ліриці дуже багато зменшено-пестливих слів, а також фонологічних засобів: алітерації (найчастіше ши-

плячих), асонансів («а», «о», «е»). Вони не лише сприяють про- явам «гармонії і ніжності», але й передають найтонші душевні переживання ліричних героїв, створюють звуковий фон (за до- помогою них ми наче чуємо, як шумить річка чи свище вітер). Крім того, алітерація саме шиплячих звуків підкреслює інтим- ність того, про що йдеться між закоханими, адже такі розмови найчастіше відбувалися увечері, подалі від сторонніх очей, по- шепки, коли тихо шелестіли дерева і перегукувались пташки.

Отже, ліричні пісні про кохання та сімейно-побутове жит- тя вирізняються багатством як змісту, так і форми. Їхня по- етика та всі її складники є більш різноманітними порівняно з календарно-обрядовою лірикою. Кількість розмірів, якими складені ці пісні, набагато ширша від притаманної обрядовим поетичним творам. Але варто наголосити, що існують і спільні риси, однією з яких є двоскладова (жіноча) рима, яка переважає і в календарно-обрядовій та побутовій ліриці. Розповсю- дженою є внутрішня рима, притаманна чи не всім народнопі- сенним зразкам.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Етнографічний збірник [Текст] / Наукове товариство ім. Шевченка. Етнографічна комісія. – Львів. – Т. 11 : Галицько-руські народні пісні з мелодіями / зібрав у селі Ходовичах І. Колесса. – Львів, 1902. – XXXI, 303 с.

2. Єфремова Л. О. Частотний каталог українського пісенного фольклору [Текст] : в 3 ч. / Л. О. Єфремова ; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильсько- го. – Київ : Наукова думка, 2009–2011.

3. Іваницький А. І. Український музичний фольклор : підручник для вищих учбових закладів / А. І. Іваницький. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 320 с.

4. Колесса Ф. М. Ритміка українських народних пісень / Ф. М. Колесса // Колесса Ф. М. Фольклористичні праці / АН УРСР, ІМФЕ ім. М. Т. Рильсько- го. – Київ : Наукова думка, 1970. – 413 с.

5. Колесса Ф. М. Українська народна пісня на переломі XVII–XVIII ст.: присвячено пам'яті Михайла Максимовича / Ф. М. Колесса // *Колесса Ф. М. Фольклористичні праці / АН УРСР, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського*. – Київ : Наукова думка, 1970. – С. 60–108.

6. Колесса Ф. М. Українська усна словесність / Ф. М. Колесса. – Львів : Накладом фонду «Учітеся, брати мої», 1938. – 645 с.

7. Копаниця Л. М. Поетичний текст в усній і книжній традиції: Питання поетики та художньої семантики : навчальний посібник / Л. М. Копаниця. – Київ : Київський університет, 2010. – 397 с.

8. Максимович М. А. Собрание сочинений : [в 3 т.] / М. А. Максимович. – Київ : Київський університет, 2007. – Отделы : историко-топографический, археологический и этнографический / Киев. нац. ун-т им. Т. Шевченка. – [Репр. воспр. изд. 1877 г.], 2007. – 524 [2] с.

9. Народні пісні Житомирщини (з колекцій збирачів фольклору) / упоряд. та вступ. стаття Л. О. Єфремової ; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – Київ : Наукова думка, 2012. – 723 с. : ноти, карти.

10. Пісні кохання / упоряд. і передм. О. І. Дея; іл. В. Е. Перевальського. – Київ : Дніпро, 1986. – 367 с. – (Серія «Народна творчість»).

11. Пісні рідного села / упоряд. А. Путь. – Київ : Мистецтво. – 1987. – 151 с.

12. Пісні родинного життя : збірник / упоряд., авт. вступ. ст. та приміт. Г. В. Довженок ; відп. ред. І. П. Березовський. – Київ : Дніпро, 1988. – 359 с. – (Серія «Народна творчість»).

13. Пісні Явдохи Зуїхи / АН УРСР, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського ; упоряд., передм. та прим. В. А. Юзвенко, М. Т. Яценко; ред. та упоряд. нотних матеріалів З. І. Василенко; відп. ред. О. І. Дей; записав Г. Танцюра. – Київ : Наукова думка, 1965. – 810 с. : ноти. – (Українська народна творчість).

14. Росовецький С. К. Український фольклор у теоретичному висвітленні : підручник / С. К. Росовецький. – 2008. – 623 с.

15. Українська народна поетична творчість. – Київ : Радянська школа, 1958. – 515 с. – Т. 1 : Дожовтневий період.

16. Українська народна поетична творчість / відп. ред. М. Т. Рильський. – Київ : Радянська школа, 1965. – 418 с.

17. Українські народні ліричні пісні [Текст] / АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ; відп. ред. М. Т. Рильський. – Київ : Вид-во АН УРСР, 1960. – 686 с.

18. Франко І. Я. Жіноча неволя в руських піснях народних / І. Я. Франко // *Франко І. Зібрання творів : у 50 т.* – Київ : Наукова думка, 1980. – Т. 26. – С. 210–253.

SUMMARY

The article is devoted to the problem of functioning peculiarity of folk poetry verbal component in the lyric songs about love and family life.

The author based on the works of eminent scientists of XIX–XXI centuries, as M. Maksymovych, I. Franko, F. Kolessa A. Ivantskyi, L. Yefremova, L. Kopanytsia, S. Rosovetskyi and analysed the collections of folklore *Halychyna-Ruthenian Folk Songs with Melodies* written down by I. Kolessa, *Ukrainian Folk Lyric Songs, Songs of Yavdokha Zuikha, Love Songs, Songs of Native Village, Songs of Family Life, Folk Songs of Zhytomyr region*, own modern records and found out the main features of rhythm, rhyme, versification and phonics in the songs of the appointed genre.

Direct analysis of form specificity is preceded with a brief review of themes, motifs and contents of songs about love and family life, as it is the most determinant feature in their distinguishing.

Most scientists emphasize the following themes in songs about love: courting, appointments, assignation of infatuated persons, wrangles and quarrels between them, bewitchment, charming and poisoning of a fellow, rivalry, jealousy, treason in love relationships, sweetheart departure, separation, loss of darling and new meetings, various obstacles, misunderstandings between beloveds, reconciliation, reproach, motifs of material and age inequality, conflicts with parents.

Songs about family life are mainly connected with such motifs: unenviable position of daughter-in-law in husband's family; wicked mother-in-law; daughter complains to mother; unloved husband, a drunkard (there are also songs about a woman who drinks and betrays); woman with a young child escapes from beating; reproaches the wasted life; dying, predicts that the husband will be unhappy with another woman; miserable life of widower with young children and widow's life under hatches; grief of orphan at an evil stepmother.

Lyric song may be a monologue, dialogue and also lyric narrative as for the architectonics.

According to our observations, the most songs are short lyric narratives with dialogues in form, some little songs are directly dialogues or monologues, and the least are narratives.

As for the form peculiarities, a wide range of rhythmic metres of the songs of this genre may be stated: from 8 to 15 syllables with different structure. The 14-element structure of 4+4+6 is the most common for

love songs, and, according to L. Yefremova, 12-component structure 5+7 is spread in the songs about family relations and life. Basically one song is kept up in one metre, but sometimes two of them are combined, that is confirmed with contemporary records.

Traditional lyric song is characterized with peculiar versification. Stanza is clearly distinguished in singing, and consists of several lines (from two to eight), connected with rhyme. The reiteration of certain lines of one strophe influences the strophic structure.

4-line stanzas are most often used, but there are also 2-line strophes, which, owing to the repetition of lines are converted to 3-line ones.

The most common rhyme is two-syllable one, monosyllabic rhyme occurs spontaneously and it is often surrounded with two-syllable rhymes, even less rhyme is three-part one. Mostly rhymes are verbal and substantive, exact in these songs. Internal rhyme also appears.

Rhyming is mainly cross one, *abcb defe* or *abcbcb* in type, although there are songs with adjacent or triple rhyme and there are also those where several types of rhyme are changing.

Among the most common phonological means there are the sibilant alliteration, assonances *a, o, e*, which facilitate to reflect sincere emotional experiences of lyric heroes, create a sound background.

So, lyric songs about love, family and domestic life are distinguished with the richness of both content and form.

Keywords: lyrical songs about love and family life, the contents and form of songs, folk poetry, rhythmic structure, rhyme, versification, phonics.